

OD REDAKCJI

Szanowne Czytelniczki i Szanowni Czytelnicy,

ostatni w 2023 r., czwarty zeszyt „Radcy Prawnego” został poświęcony w przeważającej części zagadnieniom z zakresu szeroko rozumianego prawa karnego. Wybór tej tematyki jest konsekwencją szeregu zmian w prawie karnym materialnym i procesowym, jakie dotknęły nasz system prawny w ostatnich kilku latach. Nie trzeba chyba szerzej przekonywać, że pobudziły one środowiska zarówno teoretyków, jak i praktyków do pogłębionej dyskusji nad zakresem i, nie bójmy się czasem radykalnych sformułowań, sensownością poszczególnych rozwiązań. Choć artykuły zawarte w tym ostatnim z 2023 r. zeszycie są tylko małym wycinkiem toczącej się debaty, to jednak mamy nadzieję, że staną się przyczynkiem do dalszych pobudzających intelektualnie lektur.

W otwierającym zeszyt artykule zatytułowanym „Odpowiedzialność karna za podjęcie obowiązków w obcym wojsku (obcej organizacji wojskowej) lub w ramach wojskowej służby najmniej zakazanej przez prawo międzynarodowe (art. 141 § 1 i 2 k.k.)” Autor podkreśla konieczność utrzymania potencjału obronnego, który musi być dla polskich władz priorytetem w kontekście konfliktu zbrojnego prowadzonego przez Rosję w Ukrainie. Zwraca też uwagę na występujący od lat problem zasilania przez polskich rekrutów obcych sił zbrojnych, zwłaszcza francuskiej Legii Cudzoziemskiej (*Légion étrangère*). W tekście Autor poddaje w tym kontekście analizie treść art. 141 Kodeksu karnego, dochodząc do wniosku, że w dobie kryzysów międzynarodowych objawia się jego pełna aktualność, gdyż interes obronny Polski może być zagrożony zarówno na skutek zasilania obcych wojsk (a nie polskiego) przez obywateli polskich, jak też ze względu na przyczynianie się pośrednie do destabilizacji społeczności międzynarodowej przez działania sił najemniczych.

Kolejny tekst, zatytułowany „Główne tezy najnowszej orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach karnoskarbowych, dotyczącego błędu co do karalności z art. 10 § 4 k.k.s. na kanwie urządzania gier hazardowych”, stanowi przegląd najnowszej orzecznictwa Sądu Najwyższego w tytułowym zakresie, które powstało na kanwie przestępstw skarbowych wynikających z organizacji nielegalnych gier hazardowych (art. 107 § 1 k.k.s.). Autor opracowania zauważa, że wyłączenie winy przy błędzie co do karalności następuje jedynie wówczas, gdy błąd sprawcy może być uznany za usprawiedliwiony (nie do uniknięcia, niewynikający z lekkomyślności albo niedbalstwa), jak też że wobec przedsiębiorcy (na gruncie prawa karnoskarbowego) z reguły w grę wchodzić będzie dodatkowo model osobowy o podwyższonym standardzie wymagań.

Zagadnieniom procesowym w oddawanym do Państwa rąk numerze kwartalnika poświęcono aż cztery teksty. W ramach opracowania „Rola radcy prawnego jako obrońcy z wyboru w postępowaniu przygotowawczym” rozważany jest udział radcy prawnego jako uczestnika procesu karnego działającego na rzecz urzeczywistnienia prawa podejrzanego do obrony w postępowaniu, które najdotkliwiej ingeruje w sferę praw człowieka i obywatela. Autor opracowania w szczególności akcentuje, że obowiązki radcy prawnego powinny być wykonywane z troską o dobro klienta, z należytą starannością, rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej oraz dobrymi obyczajami. Warto stale przypominać o tych z pozoru oczywistych, fundamentalnych dla naszego zawodu zasadach. Z powyższą tematyką koresponduje tekst zatytułowany „Sygnalizacja rażącego naruszenia obowiązku procesowego przez radcę prawnego w postępowaniu karnym”, w którym omówiono sygnalizację jako instytucję karnoprosesową mającą służyć reakcji organów tego postępowania na naruszanie obowiązków procesowych przez jego uczestników, w tym radców prawnych.

W opracowaniu pt. „Reprezentacja małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym” jego Autor poddał analizie przypadek, gdy żaden z rodziców reprezentować dziecka nie może z powodu konfliktu interesów, jakie zachodzą lub mogą zachodzić między rodzicem reprezentującym małoletniego a drugim z rodziców, który jest oskarżony o popełnienie przestępstwa na szkodę dziecka. Niestety stany takie nie należą do rzadkości, warto zatem zastanowić się nad postawionymi w tym artykule problemami.

Z tematyką procesową zmierzył się także Autor tekstu na temat „Czy poligraf może być narzędziem wspierającym obrońców w procesie karnym?”. W badaniach poligraficznych wykorzystuje się niekwestionowaną w świetle psychofizjologii tezę, zgodnie z którą pobudzenie emocjonalne współwystępuje z określonymi zmianami fizjologicznymi: reakcją elektrodermalną, naczyniowo-sercową oraz oddechową. Pomiaru są oparte na wystandardyzowanych testach, których dokładność została potwierdzona w wyniku wieloletnich badań naukowych. Badania poligraficzne stosuje się przede wszystkim po to, by szybko i skutecznie zweryfikować związek badanego z przestępstwem. Zastosować je można kilka miesięcy lub nawet lat po zdarzeniu, jak też w przypadku długotrwałego aresztu. Zdaniem Autora publikacji poligraf powinien być znacznie częściej niż obecnie wykorzystywany jako narzędzie wspierające obrońców w procesie karnym. Teza ta nie jest jednak obecnie powszechnie akceptowana.

Artykuł zatytułowany „Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności – rozważania w świetle nowelizacji Kodeksu karnego”

dotyka bardzo kontrowersyjnego (i niestety wciąż w wielu przypadkach powierzchownie traktowanego) zagadnienia najsurowszej reakcji prawnokarnej na przestępstwo, występującej w polskim systemie prawnym. Nie ulega wątpliwości, że karę dożywotniego pozbawienia wolności jako karę najsurowszą wolno orzekać tylko wówczas, gdy brak jakichkolwiek okoliczności łagodzących, a względ na charakter sprawcy i jego szczególne społeczne właściwości każe wnosić, że żadna inna kara nie uchroni przed nim społeczeństwa. O wyjątkowym charakterze tej kary może również świadczyć bardzo wąski katalog przestępstw nią zagrożonych, do których należą zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości oraz zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, a także zbrodnie zabójstwa. Ustawodawca dopuszcza jednak, aby sprawca skazany na tę najsurowszą karę mógł ubiegać się o dobrodziejstwo warunkowego przedterminowego zwolnienia. W ostatnich latach jednak optyka postrzegania instytucji probacyjnych, w tym warunkowego przedterminowego zwolnienia, przez polityków znacząco się zmienia, czego dobitnym wyrazem jest stałe wzmacnianie funkcji ochronnej prawa karnego kosztem resocjalizacji. Autorka tekstu wyraża pogląd, że nie można mówić o karze humanitarnej, jeśli wykluczona jest z procesu jej odbywania resocjalizacja. Uprawnienie skazanego do ubiegania się o warunkowe zwolnienie z kary pozbawienia wolności stwarza podstawę prawną do okresowej ewaluacji postępów skazanego w procesie resocjalizacji oraz stopnia zagrożenia, które przedstawia on dla społeczeństwa. Wykluczenie tego prawa w określonych przypadkach skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności oznacza wprowadzenie po raz pierwszy do Kodeksu karnego nieusuwalnego domniemania prawnego, że skazany stanowi trwałe i nieusuwalne niebezpieczeństwo dla porządku i bezpieczeństwa publicznego. Tym samym zaś proces resocjalizacji wobec tego rodzaju skazanych nie będzie prowadzony, albowiem apriorycznie zakłada się jego nieskuteczność.

Prawa penitencjarnego dotyczy także kolejny tekst pt. „Wybrane zagadnienia praktyki stosowania przerwy i odroczenia wykonania kary”. Autorka przeanalizowała w nim dwie instytucje: odroczenia oraz przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Zarówno odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności, jak i przerwa w karze na gruncie prawa karnego wykonawczego mają doniosłe znaczenie praktyczne. W kontekście zasad ogólnych odroczenie stanowi wyjątek od zasady bezzwłocznego wykonania kary. Przerwa zaś z uwagi na jej istotę i moment, w którym może zostać orzeczona – wyjątek od zasady ciągłego wykonania kary. Konstrukcja podstaw stosowania tych instytucji wprowadza możliwość ich wykorzystania w tych przypadkach, kiedy orzeczona względem skazanego kara pozbawienia wolności musi ustąpić miejsca zasadzie humanitaryzmu i poszanowania praw skazanego. Praktyczny aspekt obu instytucji generuje problemy interpretacyjne, których rozwiązań poszukujemy nie tylko w literaturze przedmiotu, ale przede wszystkim w orzecznictwie sądowym.

Mając na uwadze dwutorowość reakcji karnoprawnej na czyn zabroniony, nie mogło zabraknąć wśród tekstów o tematyce karnoprawnej artykułu odnoszącego się do problematyki środków zabezpieczających. Poświęcony został im tekst pt. „Kilka uwag na temat nowego kształtu internacji psychiatrycznej. Perspektywa karnow wykonawcza i praktyczna”. Środki zabezpieczające, w tym internacja psychiatryczna, mimo iż po ostatnich zmianach zyskują na wadze, do niedawna pozostawały na marginesie zainteresowania radców prawnych oraz adwokatów występujących w postępowaniu wykonawczym.

W ocenie Autora zainteresowanie ustawodawcy tą problematyką, co wywołało przekonanie wśród niektórych przedstawicieli literatury przedmiotu o renesansie środków zabezpieczających i powrocie do pozycji, jaką zajmowały w Kodeksie karnym z 1932 r., wydaje się przedwczesne. Niemniej jednak w ocenie Autora rysuje się wyraźnie, iż prawodawca widzi w nich remedium na wiele istotnych problemów wymiaru sprawiedliwości i konsekwentnie zwiększa zakres ich stosowania. Artykuł wieńczy konkluzja, iż to, czy ten potencjał zostanie należycie wykorzystany, zależeć będzie w dużym stopniu od tego, jaki kształt zyska postępowanie wykonawcze w przedmiocie tych środków i jaka będzie praktyka ich realizacji.

Ostatni, przełamujący karnistyczną dominację tekst poświęcony jest doniosłej i nad wyraz aktualnej problematyce dostępu do informacji publicznej. Autorka wskazuje w nim, że i w orzecznictwie, i w doktrynie zauważalna jest tendencja do odwoływania się do konstrukcji nadużywania prawa do informacji publicznej jako podstawy do odmowy udzielania takiej informacji. W artykule, analizując orzecznictwo, zauważono pojawienie się swoistego dualizmu w akceptacji takiej przesłanki. Po szczegóły odsyłamy do tego wielce interesującego tekstu.

Zeszyt zamykają: glosa, artykuł recenzyjny, omówienie konferencji oraz – jak zwykle – przegląd najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego. W przypadku glosy publikujemy tym razem aprobujące omówienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie (z dnia 14 czerwca 2023 r., II AKa 272/22) dotyczącego zadośćuczynienia za oczywiście niesłuszne zatrzymanie. Swoistą nowość w „Zeszytach Naukowych” stanowi kolejny tekst, będący artykułem recenzyjnym pracy zatytułowanej „Poznaj swoje prawa i broń ich”, której autorami są Nicky Parker, Angelina Jolie oraz Geraldine Van Bueren. To unikatowe opracowanie, powstałe na zlecenie i pod patronatem Amnesty International, stanowi omówienie wolności, które przysługują każdemu dziecku na świecie. Będziemy starać się częściej publikować podobne artykuły recenzyjne, aby przybliżyć osobom czytającym nasz periodyk te publikacje, które w zalewie nowości wydawniczych mogły im umknąć, a warte są odnotowania, także z uwagi na praktykę prawniczą. Sprawozdanie z konferencji dotyczy tym razem wydarzenia, które odbyło się pod patronatem „Radcy Prawnego. Zeszytów Naukowych” w Radomiu 20 października 2023 r. Po raz czwarty w murach Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Radomskiego im. Kazimierza Pułaskiego odbyły się tego dnia Radomskie Spotkania Prawnicze, których myślą przewodnią było prawo do sądu w dobie kryzysu praworządności. Zeszyt zamyka tradycyjnie już przegląd orzecznictwa, tym razem skupiony na tym, co wydarzyło się w Sądzie Najwyższym w ostatnich miesiącach 2023 r. Zapraszamy do lektury!

W imieniu redakcji
Małgorzata Szwejkowska i Tomasz Scheffler